

INGA STRUNGYTĖ-LIUGIENĖ

Gotfrydo Ostermejerio giesmyno (1781) šaltinių ir repertuaro klausimas

ANOTACIJA. Šiame straipsnyje analizuojamas vokiškų šaltinių, kuriais galėjo remtis Gotfrydas Ostermejeris versdamas naujas giesmes rinkiniui *Giesmes šventos Bažnycoje ir Namej' giedojamos* (Karaliaučius, 1781), klausimas. Taip pat apžvelgiami šio giesmyno repertuaro atrankos polinkiai. Kadangi rinkinys nerastas, tyrimas atliekamas remiantis antriniu šaltiniu – Kristijono Endrikio Mertikaičio giesmynu *Wissokies Naujes Giesmes arba Ewangeliški Psalmi* (Tilžė, 1817), į kurį pateko per pusšimtį Ostermejerio ir jo bendradarbių – Mažosios Lietuvos kunigų Povilo Šrederio ir Kristijono Lovyno – giesmių.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: Gotfrydas Ostermejeris, Kristijonas Endrikis Mertikaitis, evangelikų liuteronų giesmynai, Mažoji Lietuva, Michaelio Lilienthalio *Vernünftiger Gottesdienst des Singens* (Königsberg, 1752), *Mitauisches Gesangbuch* (Mitau, [1769–1771]).

1781 m. Karaliaučiuje Gottliebo Lebrechto Hartungo spaustuvėje išėjo evangelikų liuteronų pamaldoms skirtas giesmynas *Giesmes šventos Bažnycoje ir Namej' giedojamos*. Rinkinį su 508 giesmėmis, maldomis, kolektomis ir Kristaus kančių istorija pagal Matą parengė Trempų kunigas Gotfrydas Ostermejeris (Gottfried Ostermeyer, 1716–1800)¹. Giesmyną rengė ne vienas – jam

¹ [Gottfried Ostermeyer,] *Erste Littauische Liedergeschichte, ans Licht gestellt von Gottfried Ostermeyer, der Trempenschen Gemeine Pastore seniore und der Königl. Deutschen Gesellschaft zu Königsberg Ehrenmitglied*, Königsberg: gedruckt mit Driestischen Schriften, 1793, p. 153; Gotfrydas Ostermejeris, „Pirmoji lietuviškų giesmynų istorija“, in: Gotfrydas

talkino Balėtų kunigas Povilas Šrederis (Paul Schröder, 1723–1796), o sumanymo autorius, iš pradžių prisidėjęs ir prie rengimo, buvo Jurbarko (Įsruties aps.) kunigas Kristijonas Lovynas (Christian Lovin, 1721–1783).

Ostermejeris ketino lietuvių bendruomenei pateikti modernizuotą rinkinį. Jis drąsiai keitė giesmyno struktūrą, pridėjo naujų, į apyvertą dar neįėjusių giesmių, redagavo, t. y. turinio ir formos požiūriu transformavo senąsias giesmes². Giesmyno reformos pagrindu tapo Švietimo epochos idėjos, apėmusios liturgiją, pamokslą ir bažnytines giesmes, kurių pagrindinis tikslas – ugdymas (*Erbauung*). Šio tikslo Ostermejeris siekė kryptingai – atrinko tekstus, kurie savo turiniu būtų labiausiai pamokantys³. Tačiau reformuotas rinkinys, šalia kurio per pamaldas negalėjo egzistuoti senasis giesmynas, sukėlė pasipiktinimo bangą. Pilkalnio kantorius Kristijonas Gotlybas Milkus (Christian Gottlieb Mielcke, 1733–1807) pirmiausia parašė rankraščiais plitusių recenziją *Kritische Anmerkungen zu dem neuen Littauischen Gesangbuch (Kritiškos pastabos naujam lietuviškam giesmynui, Pilkalnis, 1781)*. Šia recenzija jis įžiebė keletą metų trukusią filologinę polemiką su Ostermejeriu ir kitais dvasininkais. Kritika, plačiai nuvilnijusi per lietuviškas parapijas, atsiliepė giesmyno likimui – jis Dvasinės kolegijos buvo uždraustas naudoti bažnyčiose per pamaldas, o tiražas atiduotas į makulatūrą. George'as Friedrichas Hartungas (1782–1849) rašė, kad jo tėvas Gottliebas Lebrechtas Hartungas ėmėsi Ostermejerio gramatikos (1791) ir giesmyno leidybos, bet pastarasis buvęs nerealizuotas, nes neturėjęs oficialaus pritarimo:

Mein Vater verlegte selbst die vom Hrn. Pfr. Ostermeyer herausgegebene litth. Grammatik und dessen Gesangbuch. Letzteres fand nie Eingang und, so viel ich

Ostermejeris, *Rinkiniai raštai*, parengė ir išvertė Liucija Citavičiūtė, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 375.

² Apie Jono Berento, Fabijono Ulricho Glazerio, Adomo Frydricho Šimelpenigio giesmių taisymus išsamiau žr. poleminiame veikale: [Christian Gottlieb Mielcke,] *Bescheidene Beantwortung des Bedenkens, so Herr Pfarrer Ostermeyer von Trempen, über einen Entwurf zum neuen Littauischen Gesangbuch bekannt gemacht, ans Licht gestellt von C. G. Mielcke, Cantore zu Pilckallen [...], Königsberg: gedruckt mit Kanterschen Schriften, 1788, p. 77–80; Kristijonas Gotlybas Milkus, „Kuklus atsakymas į pono kunigo Ostermejerio iš Trempų apmąstymus apie naujo lietuviško giesmyno projektą, paruoštas ir išleistas kantoriaus K. G. Milkaus iš Pilkalnio“, in: Kristijonas Gotlybas Milkus, *Pilkainis*, parengė Liucija Citavičiūtė ir Juozas Girdzijauskas, Vilnius: Vaga, 1990, p. 284–286.*

³ [Gottfried Ostermeyer,] *Erste Littauische Liedergeschichte*, p. 158; Gotfrydas Ostermejeris, „Pirmoji lietuviškų giesmynų istorija“, p. 378.

weiß, auch nicht die Bewilligung der Behörden. Es mußte die Auflage, da kein Absatz möglich war, als Makulatur verbraucht werden⁴.

(Mano tėvas išleido pon[o] kun[igo] Ostermejerio parengtą liet[uvių kalbos] gramatiką ir jo giesmyną. Pastarasis niekada nepateko į apyvartą ir, kiek aš žinau, negavo ir vyresnybės leidimo. Kadangi pardavinėti nebuvo galima, tiražas panaudotas kaip makulatūra.)

Dvasininkai ir pasauliečiai toliau tenkinosi pakartotiniaisiais Adomo Frydricho Šimelpenigio giesmyno leidimais.

Istoriografams nežinomas nė vienas iki šių dienų išlikęs Ostermejerio giesmyno egzempliorius, tačiau Ostermejerio ir jo bendradarbių himnodinis palikimas (iš viso 51 giesmė) paliudytas neoficialiame, namų pamaldoms (vad. *surinkimams*) skirtame Kristijono Endrikio Mertikaičio (apie 1775 Nidoje? – prieš 1856?) giesmyne *Wissokies Naujes Giesmes arba Ewangeliški Psalmi* (Tilžė, 1817). Milkus 1806 m. giesmyno *Sėnos ir naujos krikščioniškos Giesmės* prakalboje buvo užsiminęs, kad sudarytojas – kareivis iš Pakalnės (pavardės nenurodė); jis prieš 5 metus sudaręs giesmyną, kuriame perspausdinęs giesmių iš Ostermejerio giesmyno: „Er hat darin verschiedene Gesänge aus dem Ostermeyerschen Gesangbuch genommen“⁵.

Į Mertikaičio rinkinį pateko 29 Ostermejerio, 12 Šrederio ir 10 Lovyno giesmių (apie 10 procentų viso Ostermejerio rinkinio)⁶. Iš jų 6 originalios, sukurtos Ostermejerio, tačiau dauguma tekstų – vertimai, iki XVIII a. antrosios pusės neužfiksuoti lietuviškuose liuteroniškuose giesmynuose.

⁴ G[eorge] F[riedrich] Hartung, „Entgegnung und Berichtigung des Aufsatzes im December-Heft der Prov.-Blätter: „Wie läßt sich die Einführung eines neuen Gesangbuches am zweckmäßigsten befördern?“ in: *Vaterländisches Archiv [...] oder Preuß. Provinzial-Blätter*, 1838, Bd. 19, p. 18.

⁵ [Christian Gottlieb Mielcke,] „Vorrede“, in: *Sėnos ir naujos krikščioniškos Giesmės, ypaczey Senniemsiant ant Gėro su dideleis Raštaitis išspāustos draug su naujom’s Maldū Knygėlemis, Karalāuczujė: Knygdrukawonej’ Lebrekto Eringo, Mette 1806*, p. XVI.

⁶ Apie Ostermejerio giesmyno įtaką Mertikaičio rinkiniui žr. Inga Strungytė, „Surinkiminių raiška Kristijono Endrikio Mertikaičio giesmyne *Wissokies Naujes Giesmes arba Ewangeliški Psalmi* (1817)“, in: *Archivum Lithuanicum*, 2006, t. 8, p. 187–210; Guido Michellini, *Mažosios Lietuvos giesmyčių istorija: nuo Martyno Mažvydo iki XIX a. pabaigos*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2009, p. 154–166.

Šiame straipsnyje, remiantis Mertikaičio giesmynu *Wissokies Naujes Giesmes arba Ewangeliški Psalmai* (1817, toliau – *MerG*, plg. 1 pav.)⁷, analizuojamas vokiškų šaltinių, kuriais galėjo naudotis Ostermejeris ir jo talkininkai, klausimas, taip pat apžvelgiami Ostermejerio giesmyno repertuaro atrankos polinkiai.

PRIEIGA PRIE ŠALTINIŲ

Dokumentinių liudijimų, kurie atskleistų, kokiais vokiškais veikalais sekė ar iš kurių vertė Ostermejeris bei jo bendradarbiai, nerasta. Tiesa, Ostermejeris knygoje *Erste Littauische Liedergeschichte* (*Pirmoji lietuviškų giesmių istorija*, Karaliaučius, 1793) užsimena, kad rinkinį naujinęs regioniniu, t. y. Karaliaučiaus vokiškų giesmynų, repertuaru: „Die Lieder, die nun zum ersten Male erscheinen, hat man größtentheils aus den in unserm Lande eingeführten deutschen Gesangbüchern entlehnet“⁸ („Pirmą kartą čia išspausdintos giesmės paimtos **daugiausia iš mūsų krašte naudojamų giesmynų**“⁹).

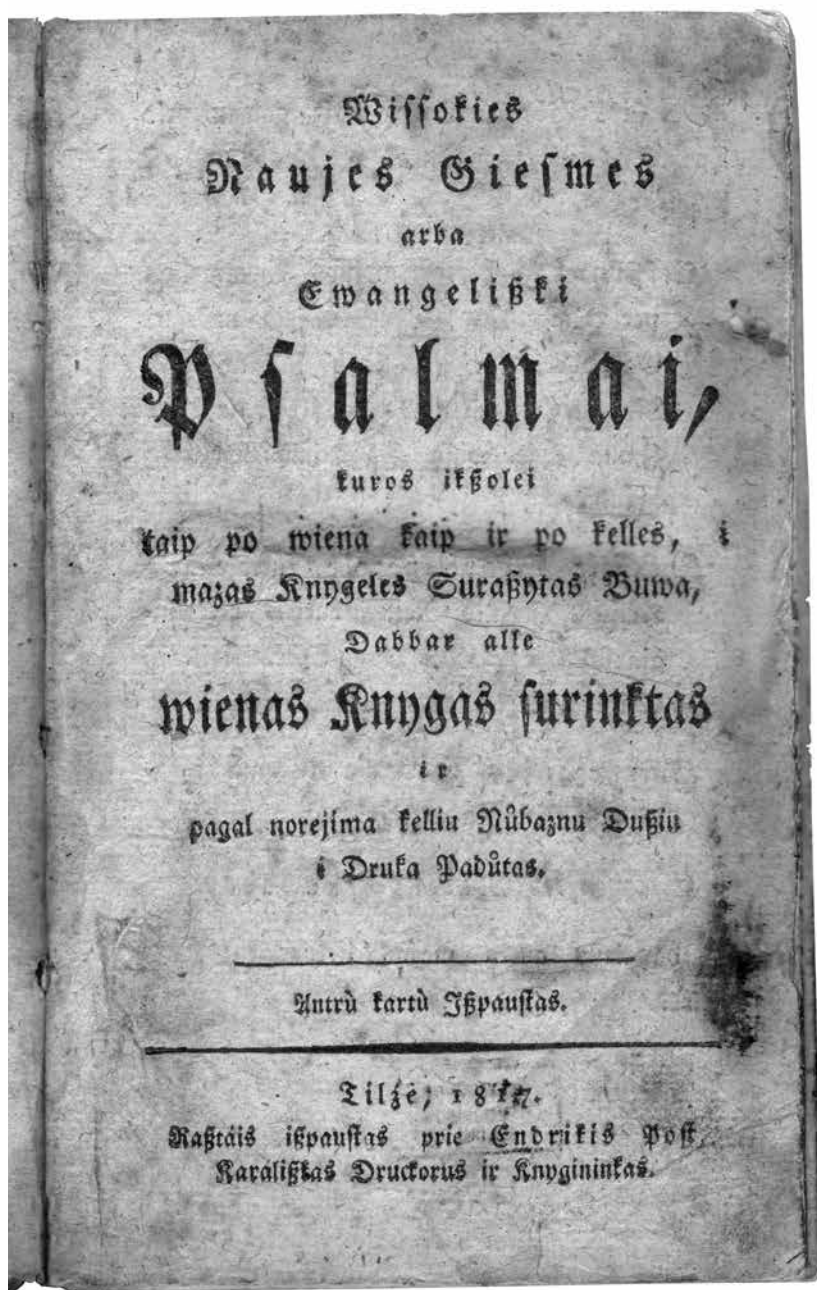
Tačiau traktate *Bedenken über einen Entwurf zu einem Neuen Littauischen Gesangbuch* (*Apmąstymai apie naujo lietuviško giesmyno projektą*, Karaliaučius, [1786]) jis prasitaria atitolęs nuo oficialaus vietinio repertuaro ir giesmyną pajvairinęs religinių poetų tekstais iš kitų regionų vokiškų giesmynų. O polemizuodamas su Milkumi dėl giesmių atrankos sako: „Ich habe daher lauter solche Lieder ausgesucht, die in unsern deutschen Gesangbüchern noch mangeln“ („išrinkau tik tokias giesmes, kurių dar **trūksta mūsų vokiškuose giesmynuose**“)¹⁰. Taigi šios lakoniškos Ostermejerio pastabos

⁷ Pirmoji laida, išspausdinta 1800 m. Karaliaučiuje, nerasta, aprašyta pagal antrinius šaltinius, žr. *Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba*, t. 1: 1547–1861, Vilnius: Mintis, p. 245, įrašo nr. 687.

⁸ [Gottfried Ostermeyer,] *Erste Littauische Liedergeschichte*, p. 178.

⁹ Gotfrydas Ostermejeris, „Pirmoji lietuviškų giesmynų istorija“, p. 386; čia ir toliau paryškinta cituojant.

¹⁰ [Gottfried Ostermeyer,] *Bedenken über einen Entwurf zu einem Neuen Littauischen Gesangbuch, nebst vorangesetztem Bericht von der Veranlassung dazu. Ans Licht gestellt von Gottfried Ostermeyer, der Trepenschen Gemeine Past. Seniore und der Königl. deutschen Gesellschaft zu Königsberg Ehrenmitgliede [...]*, Königsberg: gedruckt bey G. L. Hartung, Königl. Ostpreuß. Hof- und Academ. Buchdrucker, [1786], p. 30; Gotfrydas Ostermejeris, „Apmąstymai apie naujojo lietuviško giesmyno projektą“, in: Gotfrydas Ostermejeris, *Rinkiniai raštai*, p. 175.

1 pav. Kristijono Endrikio Mertikaičio giesmyno *Wissokies Naujes Giesmes arba Ewangeliski Psalmi* (Tilžė, 1817), į kurį pateko giesmių iš Ostermejerio giesmyno *Giesmes šventos Bažnycoje ir Namej' giedojamos* (Karaliaučius, 1781), antraštinis puslapis; LNB: A4/817.

šaltinių paieškas pirmiausiai nukreipia į Karaliaučiaus ir kitų regionų vokiškus giesmių rinkinius.

Repertuaro ir šaltinių analizei šiuokart pasirinkti tokie Karaliaučiaus giesmių rinkiniai, išleisti anksčiau negu Ostermejerio giesmynas¹¹:

- a) Heinricho Arnoldo Sahme's *Der Singende Christ (Giedantis Kristus, 1730*, saugomas Šv. Marijos bibliotekoje Halėje);
- b) Michaelio Lilienthalio *Vernünftiger Gottesdienst des Singens (Giedojimu išmintinga Dievui tarnystė, 1752*, saugomas Bavarijos valstybinėje bibliotekoje Miunchene);
- c) Georgo Friedricho Rogallio *Kern Alter und neuer Lieder (Senų ir naujų giesmių branduolys, 1744*, saugomas Francke's įstaigų bibliotekoje Halėje);
- d) Johanno Jakobo Quandto *Neue Sammlung Alter und Neuer Lieder (Naujas senų ir naujų giesmių rinkinys, [apie 1736–1757]*, saugomas Šv. Michaelio vienuolyno bibliotekoje Hildesheime).

Taip pat atsigręžta ir į Ostermejerio knygą *Erste Littauische Liedergeschichte* bei jo poleminius traktatus. Šių veikalų intertekstinis fonas – paties Ostermejerio intarpai (citos ar joms artimi fragmentai) iš anksčiau išėjusių himnodinių darbų – šiame tyrime tampa ne tik įtakų ir šaltinių paieškų kelrodžiu, bet ir rimtu argumentu giesmyno istorijos rekonstrukcijai.

Remiamasi ir tarpukariu išleista teologės Ruthos Fuehrer monografija *Die Gesangbücher der Stadt Königsberg (Karaliaučiaus giesmynai, Karaliaučius, 1927)*¹². Pastarąjį darbą verta paminėti, nes tai vienintelis išsamus tyrimas apie XVI–XIX a. Karaliaučiaus vokiškus giesmynus, apimantis bažnyčios istorijos, himnodijos ir knygotyros aspektus. Fuehrer pateikė visų jai prieinamų XVIII a. Karaliaučiaus spaustuovėse išleistų vokiškų evangelikų liuteronų giesmynų registrą (iš dalies atsižvelgiant ir į tai, straipsnyje analizei pasirinkti minėti rinkiniai). Ji nustatė ir vokiškų giesmių autorius, išryškino Rytų Prūsijos religinių poetų kūrybą bendrame liuteroniškų giesmių raidos kontekste¹³.

¹¹ Šių leidinių bibliografinis aprašas pateikiamas šaltinių ir literatūros sąrašė.

¹² Ruth Fuehrer, *Die Gesangbücher der Stadt Königsberg von der Reformation bis zur Einführung des Einheitsgesangbuches für Ost- und Westpreußen, (Schriften der Synodalkommission für ostpreußische Kirchengeschichte, 26)*, Königsberg: Beyer in Komm., 1927.

¹³ Fuehrer pateikia išsamias XVIII a. Karaliaučiaus rinkiniuose spausdintų giesmių išklotines, kurios atrodo taip: giesmės antraštė, autorius, giesmės istorija – perkelta ar ne į vėliau

MICHAELIO LILIENTHALIO GIESMYNAS -
GOTFRYDO OSTERMEJERIO GIESMYNO ŠALTINIS?

Su Michaelio Lilienthalio giesmynu *Vernünftiger Gottesdienst des Singens* gali būti siejama per 30 Ostermejerio giesmyno giesmių (žr. toliau priedą). Prie šios hipotezės veda Lilienthalio veikalo paminėjimas *Apologijos* 4-oje dalyje *Apologie des neuen Littauischen Gesangbuchs wider die Mielckischen Beschuldigungen* (Naujojo lietuviško giesmyno apologija prieš Milkaus kaltinimus, Karaliaučius, 1791). Ostermejeris nurodo šiame giesmyne išspausdintas dvi giesmes, išsiskiriančias prišlietais sunkiai suprantamų teksto fragmentų paaiškinimais, kurie dar vadinami *glosomis*:

Wir schreiben in der Vorrede zum G[esang] B[uch] pag. XI., daß wir uns durch und durch der möglichsten Deutlichkeit im Ausdruck befließiget, damit alles ohne Glossen, dergleichen man bey manchen deutschen Gesängen in Menge antrifft, könne verstanden werden. Wer nur je glossirte Gesangbücher gesehen, wird doch gleich merken, was unser Sinn sey. Z. E. im **Lilienthalschen G[esang] B[uch]** stehen unter dem Liede: **Nun komm der Heyden Heyland**, 21, und unter: **Es ist das Heyl uns kommen her**, 25 Gloßen, damit man alles richtig verstehen möge¹⁴.

(Giesmyno pratarmėje, p. XI, mes rašėme, jog nuolat siekėme išraiškos aiškumo, kad būtų galima viską suprasti be paaiškinimų, kurių vokiškuose giesmynuose pilna. Kas yra matęs giesmyną su glosomis, tas supranta, ko mes siekėme. Pavyzdžiui, **Lylienthalio giesmyne** giesmės [...] („**Nun komm, der Heiden Heiland**“) apačioje yra 21 glosa, o giesmės [...] („**Es ist das Heil uns kommen her**“) apačioje 25 glosos, paaiškinančios, kaip teisingai suprasti tekstą¹⁵.)

išėjusius Karaliaučiaus giesmytus. Lilienthalio ir Rogallio giesmių išklotinės papildytos informacija iš pietistinės krypties Johanno Anastasijaus Freylinghauseno (1670–1739) giesmyno *Geistreiches Gesang-Buch* (Ruth Fuehrer, *op. cit.*, p. 119, p. 283–288).

¹⁴ [Gottfried Ostermeyer,] *Gottfried Ostermeyers Apologie des neuen Littauischen Gesangbuchs wider die Mielckischen Beschuldigungen. Viertes und letztes Stück* [...], Königsberg: gedruckt mit Driestischen Schriften, 1791, p. 46–47.

¹⁵ Gotfrydas Ostermejeris, „Naujojo lietuviško giesmyno apologija prieš Milkaus kaltinimus. Ketvirtoji, paskutinė, dalis“, in: Gotfrydas Ostermejeris, *Rinktiniai raštai*, p. 280.

Ostermejerio pakomentuoti tekstai „Nun komm, der Heiden Heiland“ ir „Es ist das Heil uns kommen her“ rasti Lilienthalio giesmyne *Vernünftiger Gottesdienst des Singens* (Karaliaučius, 1752, p. 7–9, 311–313)¹⁶. Hipotezę, kad Lilienthalio rinkinys buvo parankinė Ostermejerio knyga, paremia ir Milkaus sukritikuotų vertimų originalai, išspausdinti šio Karaliaučiaus teologo veikale. Tai Laurentijaus Laurenti'o „Nun ist es alles wohlgemacht“ (p. 75) ir Davido Denicke's „Wir Menschen sind zu dem, o Gott“ (p. 143). Milkus priekaištavo Ostermejeriui, kad šis Laurenčio giesmę „Nun ist es alles wohlgemacht“ sutrumpino praleisdamas 6-ąjį posmą, o kitus (8–11) neatpažįstamai perdirdo¹⁷. Pro Milkaus akis neprasprūdo ir Denicke's giesmės „Wir Menschen sind zu dem, o Gott“ vertimas, į kurį Ostermejeris buvo įterpęs savo sudėtą posmą (tarp 3 ir 4 posmo), o originalaus 6-ojo atsisakęs¹⁸. Ostermejeris į Milkaus kritiką atrėžė, kad tas posmas labiau trukdo nuosekliai minčiai negu padeda („daß dieser Vers den Zusammenhang der Rede mehr stöhrt, als fordert“)¹⁹. Taip pat jis pažymėjo, kad šioje giesmėje „praleisti po antrojo posmo einantys apaštalo žodžiai, kurie čia svarbesni už pranašo ir net paties Kristaus žodžius“ („Eben so ist in: **Wir Menschen sind zu dem, o Gott**, nach v[ers] 2. das Wort, durch die Apostel geredet, ausgelassen, das doch mehr sagen will, als das Wort der Propheten, ja Christi selbst“)²⁰. Taigi

¹⁶ Giesmynas, literatūroje dar vadinamas *Giesmynu su paaiškinimais* (*Glossiertes Gesangbuch*), išspausdintas be natų, jame 700 giesmių, trumpi autorių gyvenimo aprašai ir gausu glosų. Pirmasis leidimas su 600 giesmių rinkiniu išėjo 1723 m. Johanno Friedricho Reussnerio spaustuviėje; antrasis, papildytas (jame 700 giesmių), pasirodė ten pat 1736 m.

¹⁷ [Gottfried Ostermeyer,] *Gottfried Ostermeyers Apologie des neuen Littauischen Gesangbuchs wider die Mielckischen Beschuldigungen. Viertes und letztes Stück*, p. 15; Gotfrydas Ostermejeris, „Naujojo lietuviško giesmyno apologija prieš Milkaus kaltinimus. Ketvirtoji, paskutinė, dalis“, p. 267.

¹⁸ [Gottfried Ostermeyer,] *Gottfried Ostermeyers Apologie des neuen Littauischen Gesangbuchs wider die Mielckischen Beschuldigungen. Viertes und letztes Stück*, p. 17–18; Gotfrydas Ostermejeris, „Naujojo lietuviško giesmyno apologija prieš Milkaus kaltinimus. Ketvirtoji, paskutinė, dalis“, p. 268.

¹⁹ [Gottfried Ostermeyer,] *Gottfried Ostermeyers Apologie des neuen Littauischen Gesangbuchs wider die Mielckischen Beschuldigungen. Viertes und letztes Stück*, p. 18; Gotfrydas Ostermejeris, „Naujojo lietuviško giesmyno apologija prieš Milkaus kaltinimus. Ketvirtoji, paskutinė, dalis“, p. 268.

²⁰ [Gottfried Ostermeyer,] „Von der Prosodie“, in: *Neue Littauische Grammatik ans Licht gestellt von Gottfried Ostermeyer, der Trempenschen Gemeine Pastore Seniore und der Königlich-Deutschen Gesellschaft zu Königsberg Ehren-Mitglied*, Königsberg: gedruckt bey G. L. Hartung, Königl. Preuß. Hofbuchdrucker und Buchhändler, 1791, p. 186; Gotfridas Ostermejeris,

Laurenčio 13-os posmų giesmė verčiant buvo sutrumpinta iki 12, o Denicke's – iš 10 originalių posmų liko 9.

Lilienthalio giesmyno įtaką Ostermejerio giesmynui galima įžvelgti ir kitose Ostermejerio pastabose, esančiose *Apologijos* 4-oje dalyje. Nors jis gana skeptiškai atsiliepė apie giesmes su glosomis, tačiau pats to neišvengė ir iš Milkaus sulaukė priekaištų dėl keturių giesmių, prie kurių prišlieta paaiškinimų. Ostermejeris teisinosi, kad jie buvo reikalingi, o kad kiekvienas tuo įsitikintų, preciziškai nurodė vietas:

Nun hat der H[err] C[antor] im ganzen Gesangbuch **vier Stellen antgetroffen, deren jeder, wir eine ganz kurze Anmerkung beygefügt**. Das halt er nun für einen Widerspruch dessen, was wir in der Vorrede sagen, meint auch, daß diese Noten unverständlicher seyn, als der Text selber [...]. **Die Stellen sind Num. 18,5. 194,5. 228,4. 388,1.** Man sehe die recht an, so wird man finden, daß die da angebrachte Noten das nicht sind, wozu sie der H[err] C[antor] machen will²¹.

(Štai ponas kantorius randa visame mūsų giesmynne **keturias tokias vietas, kur buvo reikalingi trumpi paaiškinimai**. Iš to jis daro išvadą, kad mes patys prieštaraujame tam, ką buvome pasakę pratarmėje, be to, jis teigia, kad tos pastabos painesnės negu pats tekstas [...]. **Tai yra šios vietos: Nr. 18,5; 194,5; 228,4; 388,1.** Gerai pažiūrėkite ir suprasite, kad čia pridėtos pastabos nėra tai, kuo jas nori paversti ponas kantorius²².)

Glosos būtų rimtas argumentas, galintis patvirtinti iškeltą hipotezę. Deja, į Mertikaičio rinkinį glosomis papildytos giesmės nepateko. Tokia problema, kaip glosų pridėjimas vokiškuose giesmynuose, Ostermejerio buvo gvildeinama ir kiek vėliau. Knygoje *Erste Littauische Liedergeschichte* jis svarstė, kad glosomis ne visada galima „pasiekti tikslą“ – paaiškinti giesmėje išreikštą mintį, be to, žvilgčiojimas į puslapio apačią trukdąs giedoti²³.

„Nauja lietuvių kalbos gramatika: Apie prozodiją“, in: *Lietuvių poetikos pradmenys*, parengė Juozas Girdzijauskas, vertė Liucija Citavičiūtė, Vilnius: Vaga, 1985, p. 72.

²¹ [Gottfried Ostermeyer,] *Gottfried Ostermeyers Apologie des neuen Littauischen Gesangbuchs wider die Mielckischen Beschuldigungen. Viertes und letztes Stück*, p. 47–48.

²² Gotfrydas Ostermejeris, „Naujojo lietuviško giesmyno apologija prieš Milkaus kaltinimus. Ketvirtoji, paskutinė, dalis“, p. 280.

²³ [Gottfried Ostermeyer,] *Erste Littauische Liedergeschichte*, p. 182–183; Gotfrydas Ostermejeris, „Pirmoji lietuviškų giesmynų istorija“, p. 387.

Taigi Ostermejeris, tikėtina, turėjo giesmyną su paaiškinimais – 1752 arba ankstesnių metų (1723 arba 1736) Lilienthalio *Vernünfftiger Gottesdienst des Singens* – savo asmeninėje bibliotekoje ir juo rėmėsi versdamas naujas, iki XVIII a. antrosios pusės į lietuviškų giesmynų repertuarą dar neįėjusias giesmes.

Tačiau didelė dalis vokiškų giesmių, kurių vertimus paskelbė Ostermejeris, buvo išspausdinta kituose to meto Karaliaučiaus giesmynuose: Heinricho Arnoldo Sahme's *Der Singende Christ* (1730), Johanno Jakobo Quandto *Neue Sammlung Alter und Neuer Lieder* [apie 1736–1757]²⁴, Georgo Friedricho Rogallio *Kern Alter und neuer Lieder* (1744)²⁵ (žr. toliau priedą). Ankstesniuose tyrimuose pagrindiniais Ostermejerio šaltiniais laikomi ne Lilienthalio, o kiti Rytų Prūsijos giesmynai. Su Quandto ir Rogallio veikalais vertimus sieja Guido Michelini²⁶. Jis teigia, kad „dauguma tekstų išvers-ta iš vokiškų šaltinių, pateikiamų oficialiuose vietiniuose J. J. Quandto ir F. G. Rogallio giesmynuose“²⁷, tik neakcentuoja oficialių vokiškų giesmynų rengėjų tradicijos perimti tuo metu populiarius ir aktualumo nepraradusius tekstus iš vieno Karaliaučiaus giesmyno į kitą ir nurodo tik vieną šaltinį²⁸. Todėl kalbant apie Ostermejerio giesmyno vertimus ir jų originalus, reikia akcentuoti šaltinių identifikavimo problemą. Religinės giesmės, skirtingai

²⁴ Giesmynas pirmą kartą išėjo 1735 m. Philippo Christopho Kanterio spaustuvėje, jame 640 giesmių (iš jų 25 išspausdintos priede). Kaip ir Rogallio rinkinys, Quandto giesmynas leistas be natų, kartu su maldų rinkiniu. Kiti papildyti leidimai pasirodė toje pačioje spaustuvėje 1757, 1768, 1769, 1772, 1790 ir 1796 m. (Ruth Fuehrer, *op. cit.*, p. 112, 214). Giesmynas spausdintas ir XIX a.: 1843, 1852, 1883 m. (Ruth Fuehrer, *op. cit.*, p. 214). Bet kuris iki 1883 m. išėjęs jo giesmynas istoriografų dar vadinamas *Senuoju Quandto giesmynu* (*Das alte Quandtsche Gesangbuch*). Skyrelis su švietėjiškomis Christiano Fürchtegotto Gellerto (1715–1769) giesmėmis (iš viso 28) prie Quandto rinkinio prišlietas 1757 m.

²⁵ Fuehrer duomenimis, pirmą kartą rinkinys išleistas 1731 m. ir iki 1737 m. spausdintas kas metus (išskyrus 1736) nenurodant spaustuvininko pavardės, kiti leidimai – 1744, 1757, 1767, 1778, 1790 m. – leisti Hartungų dinastijai priklausiusioje spaustuvėje. 1790-ųjų leidime įdėtas priedas su Gellerto giesmėmis (Ruth Fuehrer, *op. cit.*, p. 206). Rogallio giesmynas sulaukė leidimų ir XIX a: Fuehrer mini du nenurodytų metų ir 1868 m. leidimus (Ruth Fuehrer, *op. cit.*, p. 214). Bet kuris iki 1868 m. išėjęs jo giesmynas istoriografijoje dar vadinamas *Senuoju Rogallio giesmynu* (*Das alte Rogallsche Gesangbuch*).

²⁶ Guido Michelini, *Pietistų „Psalmių knygos“ istorinis kontekstas*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2010, p. 12–13, 151–215.

²⁷ *Ibid.*, p. 12.

²⁸ Žr. *Ibid.*, p. 151–215.

negu Biblija, nebuvo kanoninis tekstas, vertėjai neprivalėjo sekti vienu kuriuo nors pripažintu autoritetingu šaltiniu. Nors vokiškuose veikaluose tos pačios giesmės variantuose ir gali pasitaikyti nežymių skirtumų, tačiau jie nebūtinai padeda susekti konkretų šaltinį, kai verčiama laisvai. Pavyzdžiui, Johanno Mentzerio giesmė „O daß ich tausend Zungen hätte“ buvo išspausdinta Sahme's (1730), Rogallio (1744) ir Lilienthalio (1752) giesmynuose. Visuose vokiškuose giesmynuose išlaikyta ta pati struktūra – 15 posmų, tačiau 9-ame posme yra leksikos skirtumų. Vietoj Sahme's ir Lilienthalio variantuose esamo žodžio *starcker* (liet. *galingas*), Rogallio parašyta *Herr Gott* (liet. *Ponas Dievas*). Lietuviškame Lovyno vertime „Ak jeib Liezuwju aß tureczau“ (*MerG* 111) versta nepažodžiui, šie žodžiai tekste neatspindėti, plg.: *nieks kaip tu Wießpatie tiktay* (*MerG* 112) ir *Du, du, O starcker Zebaoth* (*Sahme* 1730, 473; *Lilienthal* 1752, 234); *Du, du o HErr GOtt Zebaoth* (*Rogall* 1744, 534).

Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į tai, koks buvo Ostermejerio požiūris į verčiamą tekstą. Jis pripažino laisvą, nepažodinį vertimą ir galimą atotrūkį nuo originalo. Ostermejerio įvardintas svarbiausias kriterijus, būtinas vertimui, – minties aiškumas, kad adresatas, kaip jis sako, „paprasti žmonės“, suprastų giesmės turinį. Ostermejeris nevengė ir struktūrinių teksto pokyčių: sako, kad per ilgas giesmes trumpino, dėl to sulaukė ir leidėjo pritarimo²⁹. Su vertimu susijusias problemas jis aptarė knygoje *Erste Littauische Liedergeschichte*:

Aber eben dieses Bestreben überall verstanden zu werden, hat verursacht, daß wir, wie wohl nur sehr selten, den ganzen Plan des deutschen Dichters verlassen und so frey übersetzt, daß unsere Arbeit mehr Nachahmung, als Uebersetzung ist. Es ist uns bey allen Versuchen, zuweilen nicht möglich gewesen dem Original genau zu folgen, und doch der Deutlichkeit nicht zu nahe zu treten. Wir haben uns daher blos an die Materie gehalten, wie sie hat sollen abgehandelt werden, nicht aber, wie sie wirklich abgehandelt ist. Insonderheit ist das alsdann geschehen, wenn ein schlechter deutscher Dichter über einen biblischen, oder catechetischen Text

²⁹ [Gottfried Ostermeyer,] *Bedenken über einen Entwurf zu einem Neuen Littauischen Gesangbuch*, p. 38–39; Gotfrydas Ostermejeris, „Apmąstymai apie naujojo lietuviško giesmyno projektą“, p. 178.

gerathen. Da hat man seine Arbeit größten Theils fahren lassen, und die Worte, wie sie in der heil. Schrift oder im Catechismo lauten, jedoch mit einiger Aenderung, die unsere Zeiten etwa erfordern, in gebundener Rede dargelegt. Aus eben dem Grunde haben wir manche übertriebene tropische und mystische Ausdrücke, die sich in einigen neuern Liedern finden, in eigentliche und bekanntere verwandelt. Wir haben es aus der Erfahrung, daß solche Dinge über den Begrif unserer Littauer gehen³⁰.

(Siekdami minties aiškumo, kartais, tiesa, labai retai, visiškai atitrūkdavome nuo originalo ir versdavome taip laisvai, kad mūsų darbą galima greičiau pavadinti sekimu negu vertimu, nes kartais net ir labai stengiantis buvo neįmanoma tiksliai perteikti originalą ir kartu išsaugoti aiškią mintį. Tokiais atvejais versdavome pagal prasmę, o ne pagal tekstą, ypač tada, kai prastas vokiečių poetas nusizengdavo Biblijai ir katekizmui. Tokias vietas dažniausiai išmesdavome, o žodžius iš Šventojo Rašto bei katekizmo, pritaikę jų kalbą mūsų laikams, sueiliuodavome. Kaip tik todėl kai kuriose naujesnėse giesmėse pakeitėme keletą pernelyg tropiškų ir miglotų pasakymų paprastesniais ir labiau įprastais, nes iš patyrimo žinome, kad lietuviai tokių dalykų nesupranta³¹.)

Kitas pavyzdys, iliustruojantis Ostermejerio požiūrį į vertimą, – Johanno Risto (1607–1667) giesmė „Du Lebensfürst, Herr Jesu Christ“ („Jezau Gywatos Erciki“, *MerG* 45, nr. 20). Ostermejeris ją versdamas atsisakė 4 originalių posmų (iš 14), o paskutiniame, kur alegoriškai pasakojama apie Rojų ir amžinąjį gyvenimą, vietoj tropiško pasakymo *wenn kost ich doch das Engelsüß*³² (*kada aš vis tiktai ragausiu šertvės?*), lietuviškame vertime pakeitė į aiškesnę, kasdieniškesnę analogiją: *kada ragausiu pas tave dangaus duonos saldžiausios?* Palyginkime vokišką giesmės ir jos vertimo fragmentą:

³⁰ [Gottfried Ostermeyer,] *Erste Littauische Liedergeschichte*, p. 183–184.

³¹ Gotfrydas Ostermejeris, „Pirmoji lietuviškų giesmynų istorija“, p. 388.

³² Vok. *Engelsüß*, lot. *Polypodium vulgare* vadinama paprastoji šertvė, žr. *Botanikos vardu žodynas*, sud. Ramunėlė Jankevičienė, Vilnius: Botanikos instituto leidykla, 1998, p. 238.

Wann soll ich hin ins Paradies,
zu dir, O Jesu! kommen?
wenn kost ich doch das Engelsüß?
wenn werd ich aufgenommen?

Kada ben busu Rojuje,
mans Jezau malonausas?
Kada ragausu pas tawe
Dangaus Dunas saldziausas?

Lilienthal 1752, 101

MerG 46

Sprendžiant iš lietuviško vertimo, Ostermejeris nesirėmė Lilienthalio paaiškinimais. Žodį *Engelsüß* Lilienthalis giesmyne *Vernünftiger Gottesdienst des Singens* (Lilienthal, 1752, 101) išskleidė taip: „So heist eine gewisse sehr süsse Wurtzel / Lateinisch *Angelica* genannt; womit den Autor den süssen Genuß des ewigen Lebens / in der G[esellsc]hafft der heil. Engel / allhier vergleichet“ („Tai yra žinoma labai saldi šaknis, lotyniškai vadinama *Angelica*; kurią autorius [t. y. Johannas Ristas] lygina su saldžiu amžinojo gyvenimo teikiamu malonumu šventų angelų draugijoje“). Lilienthalis gloseje veikiausiai kalbėjo ne apie šertvę, o apie maistinį augalą vaistinę šveņtagaršvę (vok. *Echte Engelwurz*, *Erz-Engelwurz*, lot. *Angelica archangelica*)³³, turinčią saldžią šaknį, kuri naudojama kulinarijoje.

Beje, Ostermejeris knygoje *Bedenken über einen Entwurf zu einem Neuen Littauischen Gesangbuch* [1786] užsiminė apie Baroko poetų Pauliaus Gerhardo (1607–1676) ir Johanno Risto kūrybą: vieno iš jų pasižymėjusi puošmenomis, o kito – digresijomis³⁴. Jis pasisakė už jų giesmių trumpinimą motyvuodamas, kad per ilgos giesmės yra nepatogios, be to, per pamaldas ne tik giedama ir reikia vengti visko, kas gaišina pamaldoms skirtą laiką³⁵. Šios pastabos ir vertimo pavyzdžiai tik dar kartą patvirtina, kad Ostermejeris nesivaikė pažodinio vertimo, versdamas giesmes galvojo apie adresatą – rinkinio skaitytojus – ir jų santykį su tekstu.

³³ *Ibid.*, p. 34.

³⁴ Retorikos teorijoje *digresija* (lot. *digressio* ‘išėjimas, nutolimas, nukrypimas’) vadinamas minčių perteikimo būdas, kai nukrypstama nuo pagrindinės tematikos ar tiesioginio dalyko, žr. Regina Koženiausienė, *Retorika: Iškalbos stilistika*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1999, p. 157.

³⁵ [Gottfried Ostermeyer,] *Bedenken über einen Entwurf zu einem Neuen Littauischen Gesangbuch*, p. 38; Gotfrydas Ostermejeris, „Apmąstymai apie naujojo lietuviško giesmyno projektą“, p. 178.

MINTAUJOS GIESMYNAS IR GOTFRYDO OSTERMEJERIO
VERTIMAS

Mertikaičio giesmyno priede „Kittos Pridietos [giesmės]“ paliudytas Ludwigo Andrejaus Gotterio (1661–1735) giesmės apie tikėjimą „Herr! Du kennest mein Verderben“ Ostermejerio vertimas „Dušios mano Netikuma“ (*MerG* 301, nr. 127). Michelini vertimo originalą sieja su Zwickau (Vokietija, Saksonijos pietvakariai) giesmynu *Neues vollständiges Zwickauer Gesangbuch* (Zwickau, 1778)³⁶. Tačiau kur link kreipia intertekstinis Ostermejerio publikuotų veikalų fonas?

Pirmiausia reikėtų paminėti, kad lietuviško vertimo vokiškas atitikmuo „Herr, du kennest mein verderben“ nerastas minėtuose Karaliaučiaus giesmynuose: Sahme's (1730), Quandto [apie 1736-1757], Rogallio (1744) ir Lienthalio (1752). Apie šią giesmę XVIII a. Karaliaučiaus giesmynų repertuare neužsimenama ir Fuehrer monografijoje.

Ostermejeris giesmės „Herr, du kennest mein verderben“ vertimą aptarė knygoje *Bedenken über einen Entwurf zu einem Neuen Littauischen Gesangbuch* sakydamas, kad jis kartu su dar dviejų giesmių vertimais parengtas pagal pagerintus vokiškų giesmių variantus:

Ach, höchster Gott! verleihe mir [et]c. **Herr! du kennest mein Verderben**; und Gott, unserm Gott allein sey Ehr, sind alle nach verfeinerten Aufsätzen gemacht³⁷.

(Giesmės: [...] „Ach, höchster Gott! verleihe mir“, [...] „**Herr! Du kennest mein Verderben**“ ir [...] „Gott, unserm Gott allein sei Ehr“ parengtos pagal geresnius variantus³⁸).

Giesmė „Herr, du kennest mein verderben“ išspausdinta vokiškame Mintaujos³⁹ giesmynu *Mitauisches Gesangbuch*. Tikėtina, kad šis giesmynas buvo dar viena parankinė Ostermejerio knyga. Plg. du vertimo „Dušios mano Netikuma“ (žr. 2 pav.) ir originalo „Herr, du kennest mein verderben“ posmus⁴⁰:

³⁶ Guido Michelini, *Pietistų „Psalmių knygos“ istorinis kontekstas*, p. 159; ši giesmė yra giesmyno p. 784.

³⁷ [Gottfried Ostermeyer,] *Bedenken über einen Entwurf zu einem Neuen Littauischen Gesangbuch*, p. 22.

³⁸ Gotfrydas Ostermejeris, „Apmąstymai apie naujojo lietuviško giesmyno projektą“, p. 171–172.

³⁹ Buvęs pagrindinis Kuršo ir Žiemgalos miestas, dabar Jelgava (Latvija).

⁴⁰ [Johann Friedrich Kasimir Rosenberger, Christian Huhn,] *Mitauisches Gesangbuch. Mit Hochfürstl. gnädigstem Privilegio*, Mitau: gedruckt und verlegt bey Johann Friedrich Steffen-

1. Dušios mano Netikuma,
Diewe mielas tu zinnai,
nūg Adomo Nelabuma,
man prigimmusi matai,
turs willoj tawes n'atboti,
kas ne tinka pilnawoti.

8. Jei pailses Pūlineczau,
Diewe tu attiesk mane,
kad paskiausei pergaleczau,
dūk per Mace tawaje,
Dūk per tawo man Waldimma,
Linksma Amzio Pabaigimma.

MerG 301–302, nr. 127

1. HErr, du kennest mein verderben,
Ach! es regt in meiner Brust,
Wie bey allen adamserben,
Sich noch immer böse lust,
Die mein herz, HErr, von dir neiget
Und viel böse thaten zeuget.

8. Sollt ich etwa unterliegen:
O so hilf mir wieder auf!
Laß in deiner kraft mich siegen,
Daß ich meinen lebenslauf
Unter deinen treuen händen
Möge gut und selig enden.

MitG [1769–1771] 595–596, nr. 741

Tokią prieigą prie šaltinio siūlo citata knygoje *Sincerus Schreiben* (*Sinceraus laiškas*, Karaliaučius, 1787). Ostermejeris duoda laiško ištraukų ir kartu pateikia savo atsakymus į slapyvardžiu *Sincerus* pasirašiusio oponento priekaištus. Viename atsakyme į kritiką Ostermejeris pacituoja Mintaujos Švč. Trejybės bažnyčios kunigo, Kuršo superintendente Christiano Huhno (1716–1784) pratarmės fragmentą iš Mintaujos giesmyno.

Es sey mir erlaubt den Anfang der Vorrede zum neuen Mitauschen Gesangbuche, die der Herr Superintendent Huhn verfertigt, hieher zu setzen. „Je vollkommener, sagt dieser vornehme Gottesgelehrte, eine vollendete Unternehmung beweiset, daß sie die Erreichung heilsamer Absichten nicht verfehlet, um so vielmehr sollte sie sich durch ihren unleugbaren Werth jedermann zur dankbaren Achtung empfehlen. Gleichwol aber erfolgt es nur selten. Denn mancher ist zu kurzsichtig, ein anderer zu eigensinnig. Beyde entziehen sich ihrer Schuldigkeit; der erstere, weil er den Vorteil nicht entdecken kann, der letztere, weil er ihn nicht gestehen

hagen, Hochfürstl. Curländischen Hofbuchdrucker, [1769–1771]; remtasi egzemplioriaus, saugomo Bavarijos valstybinėje bibliotekoje Miunchene (sign.: Liturg. 1365), el. versija: <http://gateway-bayern.de/BV004310485>. Giesmė perspausdinta ir vėlesniame leidime: [Johann Friedrich Kasimir Rosenberger, Christian Huhn,] *Mitausches Gesangbuch. Mit Hochfürstl. gnädigstem Privilegio*, Mitau: gedruckt und zu haben bey Johann Friedrich Steffenhagen, Hochfürstl. Curländischen Hofbuchdrucker, 1778, p. 349.

127.

Herr du kennest mein Verderben.

Ant Balsa.

Diewe miels aß nusidejau.

G. O.

Dušios mano Netikumā, Diewe mielas tu zin-
nai, nūg Adomo Nelabuma, man prigimmusi
matai, turs willoj tawes n'atboti, kas ne tinka
pilnawoti.

2. Raip weikus aß pift daryti, ir Umai kaip
perkreibti, kaip wangu tawes klausyti, Diewe
miels aß jaučosi, Nū šio pifto Pageidimio, kur
aß rassu suwalimmo.

3. Dūk per Dwase Maloningā, mazintus kad
beda ši, Dufe gydit Prapūlinga tawo Sunaus
Smertimi, sena Imogu per jo Krauja, rāmdif ir
pastiprint nauja

4. Tawo Walle pilnawoti, kol cze fruttu man
funku, jei tam gadnās aß pastoti, noriu man iš
aufsto tu, Sylos turet nudalhti, Negalybe pra-
warhti.

5. Prowif cžysta Szirdi pone, tawo Posta
manije, brange tawo kad malone, ne prarasczau
Wiešpatie, piftus Weidulus dūk sawo tamdyt per
pagalba tawo.

6. Dūk

2 pav. Kristijono Endrikio Mertikaičio giesmynas *Wissokies Naujes Giesmes
arba Ewangeliški Psalmi* (Tilžė, 1817), p. 301–302, nr. 127:

Gotfrydo Ostermejerio versta Ludwigo Andrejaus Gotterio (1661–1735)
giesmė „Herr du kennest mein Verderben“ („Dušios mano Netikuma“);

LNB: A4/817.

6. Dūk būdėti melši komoti, gelbēt Mōvā mānaji po tawim wis pāsūdūti, ir novēt ko tu nori, kas ne tinka Danguj būti, dūk jau cze manij prazūti.

7. Dūk Baitiffa aržwalgyti, Danguj man nupintaji, del jo dūk man apwaldyti, Griekā mānīej esanti, dūk Kowoj drutai stoweti, Geidulus dūk apgaleti.

8. Jei pašses Pūstineczau, Diemē tu attieš manē, kad paškausei pergaleczau, dūk per Mace tawaje, Dūk per tawo man Walshimma, Linksmā Amžio Pabaigimma.

128.

Giesmė apie Waifu užauginimą.

Ant Dalsa:

Sawo Diewu Linksmintis.

G. O.

Waikal brangi Dōwana, Diewo aukšcausojo, Mūbazniemus dūdawa, tewo Dangiškojo, reik todėl už Škarba šī, jamui garbe dūti, ir ta Lobi wertaji, wiernaj apkawoti.

2. Tur būti pirma Rupestis, tewu kad padūtu, Diewui waikus maldomis, jūs kad apsaugotu, nū
Ky.

will. Vielleicht bedrohet ein solches Schicksal auch die gegenwärtige Ausgabe dieses Mitauschen Gesangbuchs.“ So weit der Herr Vorredner⁴¹.

(Tebūnie leista man čia pacituoti pradžią naujojo Jelgavos giesmyno pratarmės, kurią parašė ponas superintendentas Hūnas. Šis garbingas dvasininkas sako: „Kuo aiškiau atliktas darbas rodo, kad juo buvo siekiama švento tikslo, tuo labiau turėtų kiekvienas su dėkingumu pripažinti jo neginčijamą vertę. Tačiau taip būna retai. Vieni yra trumparegiai, o kiti per daug užsispyrę, ir visi jaučiasi teisūs: pirmieji todėl, kad nemato pranašumų, o antrieji – kad nenori pripažinti juos esant. Greičiausiai toks pat likimas dabar laukia ir šio Jelgavos giesmyno leidimo“. Tai tiek iš šio pono pratarmės⁴².)

Palyginkime Ostermejerio citatą su fragmentu iš Huhno pratarmės:

Je vollkommener eine vollendete Unternehmung beweiset, daß sie die Erreichung heilsamer Absichten nicht verfehlet, um so vielmehr sollte sie sich durch ihren unläugbaren Werth jedermann zur dankbaren Achtung empfehlen. Gleichwohl aber erfolgt es nur selten. Denn mancher ist zu kurzsichtig, ein anderer zu eigensinnig. Beyde entziehen sich ihrer Schuldigkeit; der erstere, weil er den Vortheil nicht entdecken kann, der letztere, weil er ihn nicht gestehen will.

Vielleicht bedrohet ein solches Schicksal auch die gegenwärtige Ausgabe dieses Mitauschen Gesangbuchs⁴³.

Mintaujos giesmynas Ostermejerio knygoje *Erste Littauische Liedergeschichte* ir *Apologijos* 3-ioje dalyje paminėtas dar bent 2 kartus. Šitą rinkinį jis nurodė greta kitų reformuotų XVIII a. vokiškų giesmynų, kuriuos vertino palankiai – laikė vienas už kitą geresniais⁴⁴. Ostermejeris gyrė Mintaujos rin-

⁴¹ [Gottfried Ostermeyer,] *Sinceri Schreiben an den Pfarrer Ostermeyer zu Trempen von diesem selbst mit den nöthigen Antworten ans Licht gestellet* [...], Königsberg: gedruckt bey G. L. Hartung, Königl. Ostpreuß. Hof- und Akadem. Buchdrucker, 1787, p. 14–15.

⁴² Gotfrydas Ostermejeris, „Sinceraus laiškas kunigui Ostermejeriui Trempuose, pastarojo išleistas su reikalingais atsakymais“, in: Gotfrydas Ostermejeris, *Rinktiniai raštai*, p. 193.

⁴³ [Christian Huhn,] „Vorrede“, in: [Johann Friedrich Kasimir Rosenberger, Christian Huhn,] *Mitauisches Gesangbuch, Mit Hochfürstl. gnädigstem Privilegio*, Mitau: gedruckt und verlegt bey Johann Friedrich Steffenhagen, Hochfürstl. Curländischen Hofbuchdrucker, [1769–1771], p. [V].

⁴⁴ [Gottfried Ostermeyer,] *Erste Littauische Liedergeschichte*, p. 228; Gotfrydas Ostermejeris, „Pirmoji lietuviškų giesmynų istorija“, p. 405.

kinio struktūrą, rubrikų pasirinkimą. Rinkinį citavo ir atremdamas Milkaus kaltinimus dėl žodžių vartosenos, pavyzdžiui, „Der Mitauer dagegen setzt richtig: *Wo flieh ich armer hin?*“ („Tuo tarpu Jelgavos giesmyne rašoma taisyklingai: *Wo flieh ich armer hin?*“)⁴⁵. Taigi labai tikėtina, kad XVIII a. 8-ame dešimtmetyje ne kartą leistą *Mitauisches Gesangbuch* Ostermejeris turėjo po ranka versdamas į lietuvių kalbą Gotterio giesmę apie tikėjimą „Herr, du kennst mein verderben“ („Dušios mano Netikuma“ *MerG* 301, nr. 127).

GOTFRYDO OSTERMEJERIO GIESMYNO REPERTUARAS

Ostermejeris poleminiuose traktatuose ne kartą sakė, kad buvo kritikuojamas dėl repertuaro atrankos. Knygoje *Bedenken über einen Entwurf zu einem Neuen Littauischen Gesangbuch* prasitaria sulaukęs priekaištų iš Klaipėdos arkipresbiterio Kristijono Nikolajaus Volfo (Christian Nicolaus Wolf, 1714–1783). Šis prieštaravęs Ostermejerio sumanymui lietuvišką giesmyną papildyti giesmėmis, kurių nebuvo vokiškuose Karaliaučiaus giesmyuose:

Endlich finden sich noch 14 Stück Schmolckische Lieder darinnen, derentwegen wir uns S. VII. der Vorrede entschuldiget. Die Ursache ist diese: Drey von diesen Liedern waren mit den oben genannten Papieren nach Memel geschickt. Als ich diese nun von da zurück erhielt, fand ich, daß Erzpr[iester] Wolf sie nicht wollte ins Gesangbuch aufnehmen lassen, weil **sie in keinem unserer deutschen Gesangbücher stehen**⁴⁶.

(Pagaliau jame yra dar 14 Šmolko giesmių, dėl kurių mes pratarmėje, p. VII, atsiprašėme. O priežastis ta: trys iš šių giesmių kartu su minėtais rankraščiais buvo nusiųstos į Klaipėdą. Kai jos man buvo sugrąžintos, supratau, kad arkipresbiteris Volfas nepageidauja jas spausdinti giesmyne, nes **jų nėra nė viename mūsų vokiškame giesmyne**⁴⁷.)

⁴⁵ [Gottfried Ostermeyer,] *Gottfried Ostermeyers Apologie des neuen Littauischen Gesangbuchs wider die Mielckischen Beschuldigungen. Drittes Stück* [...], Königsberg: gedruckt mit Driestischen Schriften, 1790, p. 26; Gotfrydas Ostermejeris, „Naujojo lietuviško giesmyno apologija prieš Milkaus kaltinimus. Trečioji dalis“, in: Gotfrydas Ostermejeris, *Rinktiniai raštai*, p. 246.

⁴⁶ [Gottfried Ostermeyer,] *Bedenken über einen Entwurf zu einem Neuen Littauischen Gesangbuch*, p. 22.

⁴⁷ Gotfrydas Ostermejeris, „Apmąstymai apie naujojo lietuviško giesmyno projektą“, p. 172.

Arkipresbiterio Volfo priekaištai liudija, kad krašto dvasininkija repertuaro atžvilgiu siekė Rytų Prūsijos įvairiakalbių giesmynų vienovės ir nepageidavo lietuviškame giesmyne vertimų iš kitų regionų vokiškų giesmynų.

Ir Milkus žėrė kaltinimų Ostermejeriui, esą į jo giesmyną neįdėta Švietimo epochos religinių poetų Christiano Fürchtegotto Gellerto (1715–1769) ir Johanno Andrejaus Cramerio (1723–1788) kūrinų. Ostermejeris atrėžė, kad čia yra poetiška „naujųjų laikų“ autoriaus Christopho Christiano Sturmio (1740–1786) giesmė, o Karaliaučiaus poeto Johanno Valentino Pietscho (1669–1733) kūrinys esąs netgi savotiškas šedevras⁴⁸.

Koks buvo Ostermejerio pasirinkimas – tradicinis ar inovatyvus – padėjo atsakyti kompleksinė lyginamoji Mertikaičio giesmyne paskelbtų Ostermejerio rinkinio giesmių ir jų vokiškų atitikmenų Karaliaučiaus giesmynuose (Sahme's, Quandto, Rogallio, Lilienthalio) bei duomenų Fuehrer monografijoje analizė. Nustatyta, kad repertuaras orientuotas į regionines tendencijas, jis atspindi bendruosius Karaliaučiaus giesmynų sudarymo ir repertuaro atrankos principus. Iš XVII a. vokiečių autorių Ostermejeris atsirinko: 1) barokines, Karaliaučiaus literatų būrelio (Königsberger Dichtergruppe) poetų Simono Dachio, Georgo Weisselio, Johanno Röhlingo ir kitų vokiškų regionų Baroko epochos autorių, tokių kaip Pauliaus Gerhardo, Johanno Risto, Davido Denicke's, Salomo Liscow'o, Johanno Schefflerio, giesmes; 2) pietizmo „priešaušryje“ sukurtus Aemilijos Julianos von Schwarzburg-Rudolstadt, Joachimo Neanderio religinius kūrinius. XVIII a. repertuarą Ostermejerio giesmyne reprezentuoja: 1) Halės pietistų Jakobo Gabrieliaus Wolfo, Karlo Friedricho Lochnerio, Joachimo Lange's ir Ludwigo Andrejaus Gotterio giesmės; 2) ortodoksinės pasaulėjautos šalininkų Benjamino Schmolcko, Valentino Ernsto Löscherio, Johanno Friedricho Mayerio kūriniai.

Ostermejeris ypač vertino ortodokso, tuo metu populiaraus poeto, Schweidnitzo vyriausiojo kunigo Benjamino Schmolcko (1672–1737) religinę poeziją. Jis prasitarė 14 jo giesmių išvertęs į lietuvių kalbą ir įdėjęs į savo giesmyną⁴⁹. Schmolcko giesmėmis (10 versta Ostermejerio ir viena Šrederio) Mertikaitis papildė ir savo giesmyno turinį. Net 8-ios Schmolcko giesmės neturi ryšių su

⁴⁸ [Gottfried Ostermeyer,] *Bedenken über einen Entwurf zu einem Neuen Littauischen Gesangbuch*, p. 21–22; Gotfrydas Ostermejeris, „Apmąstymai apie naujojo lietuviško giesmyno projektą“, p. 171.

⁴⁹ Gotfrydas Ostermejeris, „Apmąstymai apie naujojo lietuviško giesmyno projektą“, p. 172.

Karaliaučiaus giesmynų tradicija. Kol kas nenustatyta, ar Ostermejeris jas vertė iš Tübingene leisto giesmių rinkinio *Sämtliche Trost- und Geistreiche Schriften* (Paguodžiančių ir dvasingų raštų rinktinė, Tübingen, 1740), ar naudojami kitais nežinomais veikalais⁵⁰.

IŠVADOS

Nors Gotfrydo Ostermejerio bažnytinio giesmyno *Giesmes βwentos Bažnyczoje ir Namej' giedojamos* (Karaliaučius, 1781) nė vienas egzempliorius nerastas, tačiau dalis giesmių išlikę: 51 giesmę, arba 10 procentų viso rinkinio, perėmė Kristijonas Endrikis Mertikaitis į giesmyną *Wissokies Naujes Giesmes arba Ewangeliški Psalmi* (Tilžė, 1817).

Neišlikusio Ostermejerio giesmyno istorijos rekonstrukcijai aktualus anksčiau išėjusių himnodinių darbų paminėjimas Ostermejerio poleminiuose traktatuose ir knygoje *Erste Littauische Liedergeschichte* (Karaliaučius, 1793). Šiuose veikaluose atpažintos kitų autorių citatos ir citatoms artimi fragmentai liudija apie Ostermejerio turėtas knygas, taip pat ir apie jo pažiūras bei interesus. Iš 45 giesmių vertimų per 30 siejami su knygoje *Erste Littauische Liedergeschichte* bei poleminiuose traktatuose cituotu Michaelio Lilienthalio oficialiuoju Karaliaučiaus giesmynu *Vernünfftiger Gottesdienst des Singens* (1752 m. arba ankstesnio leidimo); vienas kūrinys – Ludwigo Andrejaus Gotterio (1661–1735) giesmė apie tikėjimą „Dušios mano Netikuma“, tikėtina, Ostermejerio išversta iš vokiško bažnytinio Mintaujos giesmyno *Mitauisches Gesangbuch* 1769–1771 m. (arba vėlesnio 1778 m.) leidimo, kurio sudarytojai – Christianas Huhnas ir Johannas Friedrichas Kasimiras Rosenbergeris.

Išlikęs Ostermejerio giesmyno repertuaras liudija, kad sudarytojas palaikė Rytų Prūsijos liturginio bendruomeninio giedojimo tradicijas, paisė regioninių tendencijų. Karaliaučiaus krašto poetų Simono Dacho, Georgo Weiselio,

⁵⁰ [Benjamin Schmolck,] *Herrn Benjamin Schmolckens, Past. Prim. und Inspect. der Evangel. Kirchen u. Schulen vor Schweidnitz Sämtliche Trost- und Geistreiche Schriften* [...], TUBJNGEN: Druckts und verlegts Joh. Heinr. Phil. Schramm, Anno 1740; remtasi mikrofilmu, saugomu Halėje, Francke's įstaigų bibliotekoje, sign.: ABb 250: 10518–10523. Apie jas žr. ir Guido Michelini, *Mažosios Lietuvos giesmynų istorija*, p. 156–157.

Baroko autoriaus Pauliaus Gerhardo, Halės pietistų Jakobo Gabrieliaus Wolfo, Jaochimo Lange's, liuteroniškosios ortodoksijos šalininko Johanno Friedricho Mayerio ir kitų XVII–XVIII a. religinių poetų kūrinių vertimai atspindi bendruosius Karaliaučiaus giesmynų sudarymo ir repertuaro atrankos principus. Tačiau siekdamas reformuoti giesmyną, Ostermejeris įdėjo giesmių, kurių nebuvo XVIII a. vokiškuose Karaliaučiaus giesmynuose. Benjamino Schmolcko (1672–1737) giesmių proveržis lietuviškame giesmynė žymi Ostermejerio drąsą ir ryžtą atsinaujinti, praplėsti regioninio repertuaro ribas.

PRIEDAS: Gotfrydo Ostermejerio giesmyno *Giesmes šventos Bažnyčioje ir Namej' giedojamos* (Karaliaučius, 1781) giesmės, paskelbtos Kristijono Endriko Mertikiaičio giesmynė *Wissokies Naujes Giesmes arba Ewangeliški Psalmi* (Tilžė, 1817)

Priede nurodomos giesmės, giesmių autoriai ir vertėjai. Jie nustatyti daugiausia pagal kapitalinius vokiečių himnodijos darbus: Albert Friedrich Wilhelm Fischer, *Kirchenlieder-Lexicon* (1967), Eduard Emil Koch, *Geschichte des Kirchenlieds und Kirchengesangs* (1973)⁵¹, minėtu Fuehrer veikalu bei Prūsijoje leistas vokiškais giesmynais, kuriuose nurodyti giesmių autoriai. Taip pat pažymima, kuriuose Karaliaučiaus ar kitų vokiškų regionų vokiškuose giesmynuose randama giesmė. Informacija patikslinta ir papildyta atsižvelgiant į Guido Michelini'o tyrimus; nesutapimai su šio tyrėjo pastabomis aptariami išnašose.

⁵¹ Albert Friedrich Wilhelm Fischer, *Kirchenlieder-Lexicon. Hymnologisch-literarische Nachweisungen über ca. 4500 der wichtigsten und verbreitetsten Kirchenlieder aller Zeiten in alphabetischer Folge, nebst einer Übersicht der Liederdichter*, reprograf. Nachdr. der Ausg. Gotha, 1878–1879, Hildesheim: Olms, 1967; Eduard Emil Koch, *Geschichte des Kirchenlieds und Kirchengesangs der christlichen, insbesondere der deutschen evangelischen Kirche*, Bd. 4(1,4): *Die Dichter und Sänger*, Nachdr. d. 3. Aufl., Stuttgart, 1868, Hildesheim [u. a.]: Olms, ²1973.

MerG 117	„Ak! Diewe dūk aukščausasis tawes wieno gorūti“ (nr. 57, vert. Gotfrydas Ostermejeris)
<i>Sahme</i> 1730, 501	„Ach höchster Gott, verleihe mir“
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 285	(aut. Johann Rist)
<i>Rogall</i> 1744, 267	
<i>Lilienthal</i> 1752, 330	
MerG 233	„Ak mans Jezau, ūstay!“ (nr. 94, vert. Povilas Šrederis ⁵²)
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 744	„Ach, mein Jesu, sieh ich trete“
<i>Rogall</i> 1744, 644	(aut. Levin Johann Schlicht)
<i>Lilienthal</i> 1752, 515	
MerG 111	„Ak jeib Liezuwju aš tureczau“ (nr. 54, vert. Kristijonas Lovynas)
<i>Sahme</i> 1730, 472	„O daß ich tausend Zungen hätte“
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 319	(aut. Johann Mentzer)
<i>Rogall</i> 1744, 533	
<i>Lilienthal</i> 1752, 233	
MerG 71	„Ak Wiešpatie aukščausasis“ (nr. 34, vert. Kristijonas Lovynas)
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 234	„O König, dessen Majestät“
<i>Rogall</i> 1744, 769	(aut. Valentin Ernst Löscher)
<i>Lilienthal</i> 1752, 657	
MerG 256	„Ar Sudzia, dar gaišti?“ (nr. 105, vert. Gotfrydas Ostermejeris)
<i>Lilienthal</i> 1752, 608	„O Richter! säumst du noch“ ⁵³ (aut. Johann Valentin Pietsch)

⁵² Michelini'o knygoje apsirikta ir giesmė priskirta Kristijonui Lovynui, žr. Guido Michelini, *Pietistų „Psalmių knygos“ istorinis kontekstas*, p. 186.

⁵³ Fuehrer duomenimis, giesmė pirmą kartą išspausdinta 1736 m. Lilienthalio giesmyne *Vernünftiger Gottesdienst des Singens* (Ruth Fuehrer, *op. cit.*, p. 289). Michelini mano, kad ji versta iš jo raštų *Gebundene Schriften* (Königsberg, 1740), žr. Guido Michelini, *Mažosios Lietuvos giesmyčių istorija*, p. 157.

MerG 240	„Be Czeso, Diewe, tu essi“ (nr. 99, vert. Gotfrydas Ostermejeris)
<i>Sahme</i> 1730, 580	„Du, Gott! bist ausser aller Zeit“
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 653	(aut. Simon Dach)
<i>Lilienthal</i> 1752, 216	
MerG 113	„Buk mano Dušia gatawa“ (nr. 53 ⁵⁴ , vert. Kristijonas Lovynas)
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 932	„Mein Hertz sey Gottes Lobethal“
<i>Rogall</i> 1744, 530	(aut. Aemilia Juliana Gräfin v. Schwarzburg-Rudolstadt ⁵⁵)
<i>Lilienthal</i> 1752, 230	
MerG 299	„Dangus te laupsin Wiešpati“ (nr. 126, aut. Gotfrydas Ostermejeris)
MerG 98	„Diewas Tewu man wiernausu“ (nr. 47, vert. Povilas Šrederis)
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 915	„Meine Hoffnung stehet feste“
<i>Rogall</i> 1744, 222	(aut. Joachim Neander [Neumann])
<i>Lilienthal</i> 1752, 249	
MerG 51	„Diewe dūk waisingai Lyti“ (nr. 23, vert. Povilas Šrederis)
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 159	„Gott gieb einen milden Regen“
<i>Rogall</i> 1744, 152	(aut. Moritz Kramer ⁵⁶)
<i>Lilienthal</i> 1752, 107	
MerG 246	„Diewe miels kada aš mirsu?“ (nr. 102, vert. Kristijonas Lovynas)
<i>Sahme</i> 1730, 861	„Lieber Gott, wenn werd ich sterben“
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 666	(aut. Caspar Neumann)
<i>Rogall</i> 1744, 590	
<i>Lilienthal</i> 1752, 576	

⁵⁴ Korektūros klaida, turi būti 55.

⁵⁵ Michelini autoriaus nenurodo, plg. Guido Michelini, *Mažosios Lietuvos giesmynų istorija*, p. 163; Guido Michelini, *Pietistų „Psalmių knygos“ istorinis kontekstas*, p. 188.

⁵⁶ Michelini autoriaus nenurodo, plg. Guido Michelini, *Mažosios Lietuvos giesmynų istorija*, p. 163; Guido Michelini, *Pietistų „Psalmių knygos“ istorinis kontekstas*, p. 202.

MerG 241	„Diewe, tankiey dūk mineti“ (nr. 100, vert. Gotfrydas Ostermejeris)
<i>Sahme</i> 1730, 927	„Ach Herr! lehre mich bedenken“
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 647	(aut. Benjamin Schmolck)
<i>Lilienthal</i> 1752, 550	
MerG 295	„Diews sawo Zodije Iŕganima zadejo“ (nr. 124, aut. Gotfrydas Ostermejeris)
MerG 18	„Duŕia issibuddikis meile Jezaus apdumoki“ (nr. 8, vert. Povilas Ŗrederis)
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 915	„Meine Seel, ermuntre dich“
<i>Rogall</i> 1744, 100	(aut. Johann Caspar Schade)
<i>Lilienthal</i> 1752, 66	
MerG 72	„Duŕos Debesis i Twana issilekit“ (nr. 35, vert. Gotfrydas Ostermejeris)
<i>Schmolck</i> 1740, 180	„Trübe Wolken meiner Seelen“ (aut. Benjamin Schmolck)
MerG 301	„Duŕios mano Netikuma“ (nr. 127, vert. Gotfrydas Ostermejeris)
<i>MitG</i> 1778, 349	„HErr, du kennest mein verderben“ (aut. Ludwig Andreas Gotter) ⁵⁷
MerG 313	„Eik tikt pri Darbo sawo“ (nr. 133, vert. Povilas Ŗrederis)
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 629	„Gewagt in Jesu Namen“
<i>Schmolck</i> 1740, 216	(aut. Benjamin Schmolck)
MerG 153	„Gers Ganytojau, ar ne susimilsi“ (nr. 67, vert. Povilas Ŗrederis)
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 442	„Guter Hirte, willst du nicht“
<i>Rogall</i> 1744, 430	(aut. Johann Scheffler [Johann Angelus])
<i>Lilienthal</i> 1752, 687	
MerG 16	„Grazoji Zwaigzde Jokubo uzteka“ (nr. 7, aut. Gotfrydas Ostermejeris)

⁵⁷ Michelinei autoriaus nenurodo, plg. Guido Michelinei, *Mažosios Lietuvos giesmyų istorija*, p. 163; Guido Michelinei, *Pietistų „Psalmių knygos“ istorinis kontekstas*, p. 159.

MerG 232	„Iß Aukßsto uztekejes Skaistumme tu“ (nr. 93, vert. Gotfrydas Ostermejeris)
<i>Schmolck</i> 1740, 302	„Du Aufgang aus der Höhe“ (aut. Benjamin Schmolck)
MerG 109	„Ißeik Dußele, dzaugkisi“ (nr. 53, vert. Gotfrydas Ostermejeris)
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 809	„Geh aus mein Hertz und suche Freud“
<i>Rogall</i> 1744, 211	(aut. Paul Gerhardt)
<i>Sahme</i> 1730, 447	
<i>Lilienthal</i> 1752, 225 ⁵⁸	
MerG 9	„Jau tad i Swieta ateini“ (nr. 3, vert. Gotfrydas Ostermejeris)
<i>Sahme</i> 1730, 21	„Ach kommst Du endlich in die Welt“
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 26	(aut. Johann Röhling)
<i>Rogall</i> 1744, 19	
<i>Lilienthal</i> 1753, 12	
MerG 45	„Jezau Gywatos Erciki“ (nr. 20, vert. Gotfrydas Ostermejeris)
<i>Sahme</i> 1730, 214	„Du Lebensfürst, Herr Jesu Christ“
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 144,	(aut. Johann Rist)
<i>Rogall</i> 1744, 142	
<i>Lilienthal</i> 1752, 100	
MerG 11	„Jezau mielas, taw’s Prakartas“ (nr. 4, vert. Kristijonas Lovynas)
<i>Sahme</i> 1730, 48,	„O Jesu Christ, dein Kripplein ist“
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 44	(aut. Paul Gerhardt)
<i>Rogall</i> 1744, 33	
<i>Lilienthal</i> 1752, 26	
MerG 231	„Jezau saldi Szwiesa!“ (nr. 92, vert. Gotfrydas Ostermejeris)

⁵⁸ Giesmė nurodyta registre, tačiau egzempliorius defektinis, nėra p. 227.

<i>Sahme</i> 1730, 78	„O Jesu, süßes Licht“
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 579	(aut. Joachim Lange)
<i>Rogall</i> 1744, 640	
<i>Lilienthal</i> 1752, 506	
MerG 201	„Ka, Dušia, dūdi Diewui sawo“ (nr. 76, vert. Gotfrydas Ostermejeris)
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 736	„Was giebst du denn, o meine Seele?“ ⁵⁹
<i>Rogall</i> 1744, 497	(aut. Carl Friedrich Lochner ⁶⁰)
<i>Lilienthal</i> 1752, 364	
MerG 115	„Kaip galiu taw Laupse dūti“ (nr. 56, vert. Kristijonas Lovynas)
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 326	„Womit soll ich Dich wohl loben“
<i>Rogall</i> 1744, 207	(aut. Ludwig Andreas Gotter)
<i>Lilienthal</i> 1752, 239	
MerG 66	„Kamgi rupinies, Dušele“ (nr. 32, vert. Povilas Šrederis)
<i>Sahme</i> 1730, 954	„Warum willst du doch für morgen“
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 508	(aut. Laurentius Laurenti [Lorenz])
<i>Rogall</i> 1744, 227	
<i>Lilienthal</i> 1752, 254	
MerG 154	„Kam trusoji taip labay“ (nr. 68, vert. Povilas Šrederis)
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 1001	„Seele, was ermüdst du dich“
<i>Rogall</i> 1744, 438	(aut. Jacob Gabriel Wolf)
<i>Lilienthal</i> 1752, 642	

⁵⁹ Rogalio ir Lilienthalio giesmynuose giesmė sutrumpinta (nėra 2-ojo posmo). Lietuviškame variante yra 5 posmai kaip ir Lochnerio originale (Albert Fischer, *op. cit.*, p. 328). Michelini šią giesmę sieja su Nürnbergo giesmynu *Singender Mund eines gläubigen Christen* (Nürnberg, 1770), žr. Guido Michelini, *Pietistų „Psalmių knygos“ istorinis kontekstas*, p. 168.

⁶⁰ Albert Fischer, *op. cit.*, p. 328; Ruth Fuehrer, *op. cit.*, p. 295. Michelini'o knygos giesmė priskiriama Johannui Ludwigui Stöberleinui, plg. Guido Michelini, *Mažosios Lietuvos giesmynų istorija*, p. 164; Guido Michelini, *Pietistų „Psalmių knygos“ istorinis kontekstas*, p. 168.

MerG 210	„Krikščionie, taisykisi Szirdi Zvaigzdumpi“ (nr. 80, vert. Gotfrydas Ostermejeris)
<i>Schmolck</i> 1740, 124	„Auf mein Hertze, schicke dich“ (aut. Benjamin Schmolck)
MerG 62	„Kursai tik ir krikštas ⁶¹ , ne bus prazudytas“ (nr. 28, aut. Gotfrydas Ostermejeris)
MerG 277	„Lauke kam nori stoweti“ (nr. 114, vert. Kristijonas Lovynas)
<i>Sahme</i> 1730, 19	„Warum willst du draussen stehen“
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 21	(aut. Paul Gerhardt)
<i>Rogall</i> 1744, 10	
<i>Lilienthal</i> 1752, 9	
MerG 41	„Laupses Giesmes jau giedokit“ (nr. 18, vert. Povilas Šrederis)
<i>Sahme</i> 1730, 197	„Lasset uns den Herren preisen“
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 134	(aut. Johann Rist)
<i>Rogall</i> 1744, 127	
<i>Lilienthal</i> 1752, 88	
MerG 304	„Man didzausoji Linksmyme“ (nr. 129, vert. Kristijonas Lovynas)
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 922	„Meines Lebens beste Freude“
<i>Rogall</i> 1744, 57	(aut. Salomo Liscow [Liscovius])
<i>Lilienthal</i> 1752, 191	
MerG 202	„Mano Dušia wissiskay Diewui“ (nr. 77, vert. Povilas Šrederis)
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 917	„Meine Seele sencket sich hin in“
<i>Rogall</i> 1744, 486	(aut. Johann Joseph Winckler)
<i>Lilienthal</i> 1752, 425	
MerG 200	„Mans Diewa ⁶² wissas ant wissojo“ (nr. 75, vert. Gotfrydas Ostermejeris)

⁶¹ Korektūros klaida, turi būti *krikštitas*, žr. 1825 m. Tilžės leidimą: [Kristijonas Endrikis Mertikaitis,] *Wissokios Naujos Giesmes arba Ewangeliški Psalmi* [...], *Trecza karta Raštai išspaustas*, Tilžeje: prie Endrikio Post, 1825.

⁶² Korektūros klaida, turi būti *Diewe*, žr. *Ibid.*

<i>Schmolck</i> 1740, 168	„Mein Gott, mein alles über alles“ (aut. Benjamin Schmolck)
MerG 44	„Mans Jezus gyws! kam nusimisu?“ (nr. 19, vert. Gotfrydas Ostermejeris)
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 137	„Mein Jesus lebt, was soll ich sterben?“
<i>Rogall</i> 1744, 694	(aut. Benjamin Schmolck)
<i>Lilienthal</i> 1752, 91	
MerG 35	„Man’s Jezus mirßt, kam aß gywesu?“ (nr. 15, vert. Gotfrydas Ostermejeris)
<i>Schmolck</i> 1740, 141	„Mein Jesus stirbt, was soll ich leben“ (aut. Benjamin Schmolck)
MerG 146	„Mans Jezus wiernas amzinas!“ (nr. 65, vert. Kristijonas Lovynas)
	„Mein Heiland bleibet ewig treu“ ⁶³
MerG 297	„Marya sunki Sunumi“ (nr. 125, aut. Gotfrydas Ostermejeris)
MerG 53	„Mes, Diewe, Daiktus dwasißkus ne tin- kam“ (nr. 24, vert. Gotfrydas Ostermejeris)
<i>Sahme</i> 1730, 308	„Wir Menschen sind zu dem, o Gott“
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 1045	(aut. David Denicke ⁶⁴)
<i>Rogall</i> 1744, 244	
<i>Lilienthal</i> 1752, 143	
MerG 237	„Po Dienos Diena sekasi“ (nr. 97, vert. Gotfrydas Ostermejeris)
<i>Schmolck</i> 1740, 299	„Ein Tag geht nach dem andern hin“ (aut. Benjamin Schmolck)

⁶³ Michelini šią giesmę sieja su Frantzo Alberto Schultzo giesmynu *Kern Alter und Neuer geistreicher Lieder, Als der Zweyte Theil* (Königsberg, 1752), plg. Guido Michelini, *Mažosios Lietuvos giesmyių istorija*, p. 157; Guido Michelini, *Pietistų „Psalmių knygos“ istorinis kontekstas*, p. 197.

⁶⁴ Žr. Albert Fischer, *op. cit.*, p. 402; Ruth Fuehrer, *op. cit.*, p. 288. Michelini giesmės autoriumi nurodo Justą Gesenijų (Justus Gesenius), plg. Guido Michelini, *Mažosios Lietuvos giesmyių istorija*, p. 165; Guido Michelini, *Pietistų „Psalmių knygos“ istorinis kontekstas*, p. 172.

MerG 156	„Sziūs, Jezau, dūk niekus prastoti“ (nr. 69, vert. Povilas Šrederis)
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 743 <i>Rogall</i> 1744, 426 <i>Lilienthal</i> 1752, 658	„Ach, Liebster, zeug mich von der Erde“
MerG 74	„Tewe miels aß pas tawe“ (nr. 36, vert. Povilas Šrederis)
<i>Sahme</i> 1730, 371 <i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 230 <i>Rogall</i> 1744, 321 <i>Lilienthal</i> 1752, 297	„Liebster Vater! ich dein Kind“ (aut. Christoph Tietze [Titius])
MerG 243	„Tikt Sweczias aß ant Swieto“ (nr. 101, vert. Kristijonas Lovynas)
<i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 691 <i>Rogall</i> 1744, 579 <i>Lilienthal</i> 1752, 552	„Ich bin ein Gast auf Erden“ (aut. Paul Gerhard)
MerG 63	„Tu Dušie issibuddinkis“ ⁶⁵ (nr. 29, vert. Gotfrydas Ostermejeris)
<i>Sahme</i> 1730, 403	„Auf! Auf! mein Geist, ermuntre“ (aut. Johann Friedrich Mayer) ⁶⁶
MerG 47	„Uzzengia Diewas Giesmemis“ (nr. 21, vert. Gotfrydas Ostermejeris)
<i>Sahme</i> 1730, 214 <i>Quandt</i> [apie 1736–1757], 769 <i>Rogall</i> 1744, 141	„Der Herr fährt auf mit Lobgesang“ (aut. George Weissel)
MerG 302	„Waikai brangi Dowana“ (nr. 128, aut. Gotfrydas Ostermejeris)

⁶⁵ Michelini mano, kad giesmė versta iš *Quando Neue Sammlung Alter und Neuer Lieder* (Königsberg, 1776), žr. Guido Michelini, *Pietistų „Psalmių knygos“ istorinis kontekstas*, p. 174.

⁶⁶ Fuehrer mini, kad ši giesmė pirmą kartą išspausdinta Lilienthalio *Des Singens vernünftiger Gottesdienst* (Königsberg, 1723), plg. Ruth Fuehrer, *op. cit.*, p. 283.

MerG 36	„Wiskas geray daryta jau“ (nr. 16, vert. Gotfrydas Ostermejeris)
Quandt [apie 1736–1757], 948 Rogall 1744, 112 Lilienthal 1752, 75	„Nun ist es alles wohl gemacht“ (aut. Laurentius Laurenti [Laurenz])
MerG 235	„Zibba Wakaras uz Ryta“ (nr. 74 ⁶⁷ , vert. Gotfrydas Ostermejeris)
Schmolck 1740, 215	„Abend heller als der Morgen“ (aut. Benjamin Schmolck)
MerG 236	„Zwelgk, Jezau! i mane“ (nr. 96, vert. Gotfrydas Ostermejeris)
Schmolck 1740, 321	„Lamm Gottes, schaue mich“ (aut. Benjamin Schmolck)

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

Botanikos vardų žodynas, sud. Ramunėlė Jankevičienė, Vilnius: Botanikos instituto leidykla, 1998.

FISCHER ALBERT FRIEDRICH WILHELM, *Kirchenlieder-Lexicon: Hymnologisch-literarische Nachweisungen über ca. 4500 der wichtigsten und verbreitetsten Kirchenlieder aller Zeiten in alphabetischer Folge, nebst einer Übersicht der Liederdichter*, reprograf. Nachdr. der Ausg. Gotha, 1878–1879, Hildesheim: Olms, 1967.

FUEHRER RUTH, *Die Gesangbücher der Stadt Königsberg von der Reformation bis zur Einführung des Einheitsgesangbuches für Ost- und Westpreußen*, (*Schriften der Synodalkommission für ostpreußische Kirchengeschichte*, 26), Königsberg: Beyer in Komm., 1927.

HARTUNG G[EORGE] F[RIEDRICH], Hartung, „Entgegnung und Berichtigung des Aufsatzes im December-Heft der Prov.-Blätter: „Wie läßt sich die Einführung eines neuen Gesangbuches am zweckmäßigsten befördern?“, in: *Vaterländisches Archiv [...] oder Preuß. Provinzial=Blätter*, 1838, Bd. 19, p. 17–21.

[HUHN CHRISTIAN, ROSENBERGER JOHANN FRIEDRICH KASIMIR,] *Mitauisches Gesangbuch. Mit Hochfürstl. gnädigstem Privilegio*, Mitau: gedruckt und zu haben bey Johann Friedrich Steffenhagen, Hochfürstl. Curländischen Hofbuchdrucker, 1778; Marienbibliothek zu Halle: Gb 767.

⁶⁷ Korektūros klaida, turi būti nr. 95.

- [HUHN CHRISTIAN,] „Vorrede“, in: [HUHN CHRISTIAN, ROSENBERGER JOHANN FRIEDRICH KASIMIR,] *Mitauisches Gesangbuch. Mit Hochfürstl. gnädigstem Privilegio*, Mitau: gedruckt und verlegt bey Johann Friedrich Steffenhagen, Hochfürstl. Curländischen Hofbuchdrucker, [1769–1771], p. [V–VI].
- KOCH EDUARD EMIL, *Geschichte des Kirchenlieds und Kirchengesangs der christlichen, insbesondere der deutschen evangelischen Kirche*, Bd. 4(1,4): *Die Dichter und Sänger*, Nachdr. d. 3. Aufl., Stuttgart, 1868; Hildesheim [u. a.]: Olms, 1973.
- KOŽENIAUSKIENĖ REGINA, *Retorika: Iškalbos stilistika*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1999.
- Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba*, t. 1: 1547–1861, Vilnius: Mintis, 1969.
- Lilienthal 1752* – [LILIENTHAL MICHAEL,] *Vernünftiger Gottesdienst des Singens, Vermittelst Darstellung 700 mit Fleiß gesammelter alter und neuer geistreicher Lieder, wie auch nöthiger Erklärung der darinnen vorkommenden fremden Wörter, schwer-scheinenden Stellen und dunkeln Redensarten [...]* von M. Michael Lilienthal [...] *Neueste, mit einen besondern Anhang vermehrte Ausgabe. Mit. Königl. Preußischen allergnädigsten PRIVILEGIO*, Kö[nigsberg, 1752]; Bayerische Staatsbibliothek München: Liturg. 716 qh; el. versija: <http://gateway-bayern.de/BV001612833>.
- MerG* – [MERTIKAITIS KRISTIJONAS ENDRIKIS,] *Wissokies Naujes Giesmes arba Ewangeliški Psalmi, kuros ikšolei kaip po wiena kaip ir po kelles, i mazas Knygales Surafsytas Buwa, Dabbar alle wienas Knygas surinktas ir pagal norejima kelliu Nūbaznu Duβiu i Druka Padūtas. Antrū kartū Išpaustas, Tilzė: Raštáis išpaustas prie Endrikis Post Karališkas Druckorus ir Knygininkas*, 1817; LNB RKRS: A4/817.
- [MERTIKAITIS KRISTIJONAS ENDRIKIS,] *Wissokios Naujos Giesmes arba Ewangeliški Psalmi [...], Trecza karta Raštais išpaustas, Tilzėje: prie Endrikio Post*, 1825.
- MICHELINI GUIDO, *Mažosios Lietuvos giesmynų istorija: nuo Martyno Mažvydo iki XIX a. pabaigos*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2009.
- MICHELINI GUIDO, *Pietistų „Psalmių knygos“ istorinis kontekstas*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2010.
- [MIELCKE CHRISTIAN GOTTLIEB,] *Bescheidene Beantwortung des Bedenkens, so Herr Pfarrer Ostermeyer von Trempen, über einen Entwurf zum neuen Littauischen Gesangbuch bekannt gemacht, ans Licht gestellet von C. G. Mielcke, Cantore zu Pilckallen [...]*, Königsberg: gedruckt mit Kanterschen Schriften, 1788.
- [MIELCKE CHRISTIAN GOTTLIEB,] „Vorrede“, in: *Sėnos ir naujos krikščioniškos Giesmės, ypaczey Senniemsiems ant Gėro su dideleis Raštais išspáustos draug su naujom’s Maldū Knygėlemis*, Karaláuczuje: Knygdrukawonej’ Lebrekto Eringo, Mette 1806, p. IX–XVII; VUB RSS: I_R 777–778.
- MILKUS KRISTIJONAS GOTLYBAS, „Kuklus atsakymas į pono kunigo Ostermejerio iš Trempų apmąstymus apie naujo lietuviško giesmyno projektą, paruoštas ir išleistas kantorius K. G. Milkas iš Pilkalnio“, in: Kristijonas Gotlybas Milkus, *Pilkainis*, parengė Liucija Citavičiūtė ir Juozas Girdzijauskas, Vilnius: Vaga, 1990.
- MitG* [1769–1771] – [HUHN CHRISTIAN, ROSENBERGER JOHANN FRIEDRICH KASIMIR,] *Mitauisches Gesangbuch, Mit Hochfürstl. gnädigstem Privilegio*, Mitau:

gedruckt und verlegt bey Johann Friedrich Steffenhagen, Hochfürstl. Curländischen Hofbuchdrucker, [1769–1771]; Bayerische Staatsbibliothek München: Liturg. 1365, el. versija: <http://gateway-bayern.de/BV004310485>.

[OSTERMEYER GOTTFRIED,] *Bedenken über einen Entwurf zu einem Neuen Littauischen Gesangbuch, nebst vorangesetztem Bericht von der Veranlassung dazu. Ans Licht gestellt von Gottfried Ostermeyer, der Trempenschen Gemeine Past. Seniore und der Königl. deutschen Gesellschaft zu Königsberg Ehrenmitglieder [...]*, Königsberg: gedruckt bey G. L. Hartung, Königl. Ostpreuß. Hof- und Academ. Buchdrucker, [1786].

[OSTERMEYER GOTTFRIED,] *Sinceri Schreiben an den Pfarrer Ostermeyer zu Trempen von diesem selbst mit den nöthigen Antworten aus Licht gestellt*, Königsberg: gedruckt bey G. L. Hartung, Königl. Ostpreuß. Hof- und Akadem. Buchdrucker, 1787.

[OSTERMEYER GOTTFRIED,] *Gottfried Ostermeyers Apologie des neuen Littauischen Gesangbuchs wider die Mielckischen Beschuldigungen. Drittes Stück [...]*, Königsberg: gedruckt mit Driestischen Schriften, 1790.

[OSTERMEYER GOTTFRIED,] *Gottfried Ostermeyers Apologie des neuen Littauischen Gesangbuchs wider die Mielckischen Beschuldigungen. Viertes und letztes Stück [...]*, Königsberg: gedruckt mit Driestischen Schriften, 1791.

[OSTERMEYER GOTTFRIED,] „Von der Prosodie“, in: *Neue Littauische Grammatik ans Licht gestellt von Gottfried Ostermeyer, der Trempenschen Gemeine Pastore Seniore und der Königlich=Deutschen Gesellschaft zu Königsberg Ehren=Mitglied*, Königsberg: gedruckt bey G. L. Hartung, Königl. Preuß. Hofbuchdrucker und Buchhändler, 1791, p. 180–187.

[OSTERMEYER GOTTFRIED,] *Erste Littauische Liedergeschichte, ans Licht gestellt von Gottfried Ostermeyer, der Trempenschen Gemeine Pastore seniore und der Königl. Deutschen Gesellschaft zu Königsberg Ehrenmitglied*, Königsberg: gedruckt mit Driestischen Schriften, 1793.

OSTERMEJERIS GOTFRIDAS, „Nauja lietuvių kalbos gramatika: Apie prozodiją“, in: *Lietuvių poetikos pradmenys*, parengė Juozas Girdzijauskas, vertė Liucija Citavičiūtė, Vilnius: Vaga, 1985, p. 72–83.

OSTERMEJERIS GOTFRIDAS, *Rinkiniai raštai*, parengė ir išvertė Liucija Citavičiūtė, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996.

OSTERMEJERIS GOTFRIDAS, „Naujojo lietuviško giesmyno apologija prieš Milkaus kaltinimus. Trečioji dalis“, in: Gotfrydas Ostermejeris, *Rinkiniai raštai*, p. 235–259.

OSTERMEJERIS GOTFRIDAS, „Naujojo lietuviško giesmyno apologija prieš Milkaus kaltinimus. Ketvirtoji, paskutinė, dalis“, in: Gotfrydas Ostermejeris, *Rinkiniai raštai*, p. 260–297.

OSTERMEJERIS GOTFRIDAS, „Pirmoji lietuviškų giesmynų istorija“, in: Gotfrydas Ostermejeris, *Rinkiniai raštai*, p. 298–441.

OSTERMEJERIS GOTFRIDAS, „Apmąstymai apie naujojo lietuviško giesmyno projektą“, in: Gotfrydas Ostermejeris, *Rinkiniai raštai*, p. 162–185.

OSTERMEJERIS GOTFRIDAS, „Sinceraus laiškas kunigui Ostermejeriui, pastarojo išleistas su reikalingais atsakymais“, in: Gotfrydas Ostermejeris, *Rinkiniai raštai*, p. 187–197.

- Quandt [apie 1736–1757] – [QUANDT JOHANN JAKOB,] [*Neue Sammlung Alter und neuer Lieder*] *Allen Evangelisch-Lutherischen Gemeinen im Königreich Preussen widmet diese von dem [...] Herrn D. Johann Jacob Quandt ausgefertigte Lieder-Sammlung zu Erweckung der Andacht*; Bibliothek des Michaelisklosters Hildesheim: GBA 1735.
- Rogall 1744 – [ROGALL GEORG FRIEDRICH,] *Kern Alter und neuer Lieder, In denen Königl. Preußischen und Chur= Brandenb. Landen gebräuchlich sind, Mit Einem erwecklichen Spruche über einem jeden Liede, Und einem erbaulichen Gebet=Buche [...]* Georg Friedrich Rogall, der H. Schrift D. und P. O. Mit Königl. Preuß. allergnädigstem PRIVILEGIO in keinerley Format nachzudrucken noch einzuführen, Königsberg: druckts und verlegt Johann Heinrich Hartung, 1744; Bibliothek der Franckeschen Stiftungen, Halle: 73 F 17.
- Sahme 1730 – [SAHME ARNOLD HEINRICH,] *Der Singende Christ, Wie er sich In mehr denn Eilffhundert Heiligen Liedern GOTT zu Ehren, und seinem Nechsten zu besonderer Erbauung im Christenthum, auch Aufmunterung zum Lobe GOTTes, lieblich hören lasset, Nebst einer kurzen, doch gründlichen Erklärung der in den Liedern vorkommenden unbekandten frembden Wörter und schweren Redens=Arten, Auch Einem kurzen Lebens=Lauf der berühmtesten Lieder=Dichter, Herausgegeben Unter Censur und Approbation einer Hoch=Ehwürdigen Theologischen Facultät zu Königsberg in Preussen, Königsberg: Gedruckt und verlegt durch Joh. Friedr. Reußner, Anno 1730; Marienbibliothek zu Halle: Gb 813.*
- Schmolck 1740 – [SCHMOLCK BENJAMIN,] *Herrn Benjamin Schmolckens, Past. Prim. und Inspect. der Evangel. Kirchen u. Schulen vor Schweidnitz Sämtliche Trost- und Geistreiche Schriften [...]. Erster Theil [...]*, TUBJNGEN: Druckts und verlegt Joh. Heinr. Phil. Schramm, Anno 1740; Bibliothek der Franckeschen Stiftungen, Halle, ABb 250: 10518–10523.
- STRUNGYTĖ INGA, „Surinkimininkų raiška Kristijono Endrikio Mertikaičio giesmyne *Wissokies Naujes Giesmes arba Ewangelijški Psalmi* (1817)“, in: *Archivum Lithuanicum*, 2006, t. 8, p. 187–210.

The Problem of Sources and the Repertoire of Gottfried Ostermeyer's Hymnal (1781)

Summary

The paper addresses the issue of the German sources that Gottfried Ostermeyer (1716–1900) might have used when translating new hymns for the Evangelical Lutheran hymnal *Giesmes įswentos Bažnyčioje ir Namej' giedojamos* (Holy Hymns Sung in Church and at Home; Königsberg, 1781). It also overviews the trends of repertoire selection for this hymnal. As the original hymnal has not been found yet (or has not survived), the research is based on a secondary source, the hymnal *Wissokies Naujes Giesmes arba Ewangeliški Psalmi* (Various New Hymns or Evangelical Psalms; Tilsit, 1817) by Kristijonas Endrikis Mertikaitis (c. 1775–1856). It contains over fifty hymns by Ostermeyer and his colleagues Paul Schröder (1723–1796) and Christian Lovin (1721–1783), both pastors from Lithuania Minor.

Important for the reconstruction of the history of Ostermeyer's hymnal are references to earlier-published hymnodal works in his polemical works and in the history of Lithuanian hymnals in *Erste Littauische Liedergeschichte* (The First History of Lithuanian Hymns; Königsberg, 1793). Quotations and quotation-like fragments of other authors recognized in these works point to the books owned by Ostermeyer and to his attitudes and interests. Of 45 translated hymns, over 30 are associated with Michael Lilienthal's official hymnal of Königsberg *Vernünftiger Gottesdienst des Singens* (the 1752 or earlier edition) cited in *Erste Littauische Liedergeschichte* and in polemical works. One hymn – Ludwig Andreas Gotter's hymn about faith 'Dušios mano Netikuma' – was translated by Ostermeyer from the German church hymnal of Mitau (Lith. *Mintauja*, now *Jelgava*) *Mitauisches Gesangbuch* (The Hymnalbook of Mitau; Mitau, 1769–1771?) or its later edition of 1778 compiled by Christian Huhn and Johann Friedrich Kasimir Rosenberger.

The surviving corpus of hymns of Ostermeyer's hymnal shows that the author preserved the traditions of East Prussian liturgical communal singing and observed the regional trends. Translations of works by such seventeenth-eighteenth-century religious poets as Simon Dach and Georg Weisel from the Königsberg area, the Baroque author Paul Gerhard, the Halle pietists Jacob Gabriel Wolf and Joachim Lange, the advocate of the Lutheran orthodoxy Johann Friedrich Mayer and others reflect the common principles of compilation

and selection of the repertoire for Königsberg hymnals. However, Ostermeyer wanted to reform the hymnal and thus added hymns which were not included in eighteenth-century German hymnals of Königsberg. Inclusion of the hymns by Benjamin Schmolck (1672–1737), the senior court preacher of Schweidnitz (now *Świdnica*, Poland) into the Lithuanian hymnal demonstrates Ostermeyer's courage and determination for renewal and expansion of the boundaries of the regional repertoire.